

JORNADES D'ESTUDI - DE LA VINYA A LA FASSINA
Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ
27 i 28 de setembre de 2013

Joan Kies un comerciant en el trànsit dels segles XVII al XVIII¹

Josep Fàbregas Roig
Universitat Rovira i Virgili

Aquest estudi és el primer lliurament d'un projecte més ambiciós que en els propers mesos ha de donar a conèixer la trajectòria d'una família de comerciants, els Kies, que durant el segle XVIII van situar la seva residència a Vila-seca, on eren propietaris del castell, des d'on van donar continuïtat als negocis que ja tenien a Barcelona.

Introducció.

Els inicis de l'activitat econòmica de l'holandès Joan Kies, a la capital del Principat, se situen cap el 1661; uns anys més tard ho va fer Arnold de Jäger, de la mateixa nacionalitat, que seria el seu soci. La presència d'ambdós comerciants a Catalunya va coincidir amb el començament de la recuperació econòmica catalana, després dels esdeveniments viscuts arran la guerra dels Segadors. No hem d'oblidar però que els conflictes militars i socials es reprendran i arribaran fins a enllaçar gairebé amb la guerra de Successió, recordem la guerra contra França, entre 1689 i 1697, i els aixecaments dels Barretines produïts com a conseqüència de l'allotjament de tropes i la imposició de fortes càrregues, que va aplicar la monarquia als municipis catalans.

Dins el mateix context, hem de destacar com a elements positius per al desenvolupament de l'economia, la presència d'una moneda forta, la

---

¹ Aquest treball està inclòs en el Projecte de recerca: *Comercio y Finanzas internacionales en una España de transición 1680 -1720. (HAR2011-25907)* liderat pel professor de la UNED Dr. Juan Antonio Sánchez Belén.

moderació en l'augment dels preus del blat català i d'altres productes, i la reactivació del comerç.

Encara que les guerres hi van ser presents i van dificultar les relacions comercials, aquestes no es van aturar ni tan sols amb França, l'enemic en aquests moments. El trànsit marítim, que fins ara havia estat orientat cap el Mediterrani, trobarà nous impulsos seguint les rutes atlàntiques, en direcció als mercats d'Anglaterra, d'Holanda i d'Amèrica.

En aquest desenvolupament hi va tenir molt a veure l'activitat del camp català. Josep Fontana, Emili Giralt i Pierre Vilar coincideixen que la reactivació econòmica va sorgir concretament de l'especialització vinícola, lligada a una estreta relació amb els mercats del nord d'Europa.²

El professor Carlos Martínez Shaw serà qui analitzi abastament la presència dels comerciants catalans en els territoris americans durant els segles XVII i XVIII.³

Segons Vilar, el procés de desenvolupament tant a nivell agrícola com comercial i industrial es va caracteritzar per una accentuada descentralització, en relació a la capital, que va permetre que localitats de l'Empordà, del Camp de Tarragona, del Maresme, del Penedès i altres de l'interior del Principat, assolissin un destacat protagonisme. La justificació vindria per la recuperació demogràfica, el baix cost de la mà d'obra rural i l'acumulació dels beneficis agraris.⁴

L'oligarquia barcelonina no es quedaria al marge del progrés i les seves inquietuds es van manifestar en l'intent d'aconseguir un seguit de privilegis de tipus econòmic. Les iniciatives liderades per Narcís Feliu de la Penya, no sempre reeixides, en serien un bon exemple.

L'any 1690 es va constituir la Companyia de la Santa Creu, una empresa tèxtil privada, que comptava amb operaris flamencs; entre els socis hi havia el mateix Narcís Feliu, Joan Llinàs, els hereus de Salvador Feliu de la Penya i Ballsoley, amb Martí Piles com a administrador. La seva funció seria la

---

² FONTANA LÁZARO, J. "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII". *Estudios de Historia Moderna*. V (1955) pp.197 a 218.

GIRALT RAVENTÓS, E. "La viticultura y el comercio catalán en el siglo XVIII". *Estudios de Historia Moderna*, II (1952), pp. 159 a 176.

³ MARTÍNEZ SHAW, Carlos. *Cataluña en la carrera de Indias*. Barcelona: Editorial Crítica, 1981.

⁴ VILAR, Pierre. *Cataluña en la España Moderna*. Vol. I, Barcelona: Editorial Crítica, 1987. pp. 425 a 447.

d'impulsar la fabricació tèxtil, la construcció naval, la navegació i el comerç. Finalment, el projecte acabaria fracassant, segurament per la manca d'infraestructures adequades. Tampoc no acabaria prosperant la possibilitat d'enviar dos vaixells catalans per comerciar amb Amèrica, que els dos aspirants a la corona havien proposat.⁵

La Companyia Nova de Gibraltar (1709) amb Salvador Feliu de la Peña, Joan Verívol, Josep Valls, Josep Grases i Josep Buigas, com a socis, seria un altre d'aquests referents.⁶

Les companyies privades de comerç i d'assegurances van proliferar en aquest període. El mercader Salvador Feliu de la Peña, entre 1707 i 1709, també intervindria en el negoci dels riscos marítims; juntament amb els socis Jaume Tries i el flequer Jaume Clota formaria una d'aquestes companyies asseguradores.⁷

Malgrat els esforços, els conflictes amb França serien corresponsables del fracàs de la majoria d'aquests intents i del consegüent alentiment de l'economia dels inicis del segle XVIII. Amb tot, segons Carrera i Pujal, la manca de concreció d'una gran companyia comercial no es frenarien les iniciatives individuals.

A la resta del país, ben entrat el segle XVIII, en l'àmbit del comerç amb Amèrica, s'havia fundat la "Compañía Guipuzcoana de Caracas" (1728) i posteriorment la "Compañía de La Habana" (1740), amb aquests respectius ports com a referència. A Catalunya el 1756 es va formar la "Companyia de Barcelona", que tenia el dret de comerciar amb Puerto Rico, Santo Domingo i l'Illa Margarita.⁸

Joan Kies, consol d'Holanda, comerciant a Barcelona.

---

⁵ MOLAS RIBALTA, Pere. *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial. 1977. pp. 85 a 93, 100 i 101.

ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon. "L'economia urbana de Barcelona i la Guerra de Successió". *Recerques*, 24, (1991), pp. 116 a 142.

OLIVA RICÓS, Benet. *La generació de Feliu de la Peña: burgesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*. Lleida: Universitat de Lleida, 2001. p. 131.

⁶ VILAR, Pierre. *Manual de la Companyia nova de Gibraltar*. Reus: Centre de Lectura, 1990.

OLIVA RICÓS, Benet. *Op. Cit.* pp. 119 i 120.

⁷ MARTÍNEZ SHAW, Carlos. *Op.cit.* p. 40.

⁸ CARRERA PUJAL, Jaime. *Historia de la economía española*. Vol.III. Barcelona, 1944. p.2 i 3. En relació a la Companyia de Barcelona veure OLIVA MELGAR, J.M. *Cataluña y el comercio privilegiado con América en el siglo XVIII: la Real Compañía de Comercio de Barcelona a Indias*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1987.

Joan Kies era fill de Corneli Kies, resident de la ciutat d'Amsterdam, i d'Anna Noey de Velsen, el qual en un moment indeterminat es va traslladar a Barcelona.

La seva trajectòria professional es va caracteritzar per desenvolupar una intensa activitat comercial, que va estar vinculada amb la d'Arnold de Jäger, també holandès, amb qui va formar societat. Ambdós, aviat es van integrar en la xarxa mercantil barcelonina. Segons Isabel Lobato, durant més de trenta anys, entre 1672 i 1705, els dos holandesos van desenvolupar a Barcelona una intensa activitat mercantil. L'any 1677 Kies i Jäger van escripturar la constitució de la seva societat, que ja venia operant deu anys abans, mitjançant un pacte verbal.

Anteriorment, segons Albert García Espuche, al desembre de 1663 Joan Kies ja actuava com a procurador del mercader i corredor d'orella Josep Cuspeira i del comerciant holandès Dirch Jensen van der Noort. Al maig de 1664 té constància de l'adquisició al negociant Francesc Argemir d'una gran quantitat d'oli, que acabaria exportant pel port de Salou.⁹

Pel que fa a la companyia Kies-Jäger, el professor Juan Antonio Sánchez Belén, en el bienni 1667-1668 ha documentat que tenien contactes comercials amb Holanda, en aquests dos anys van rebre mercaderies de Corneli de Bocq i d'Isaac Brayne; més endavant entre 1674 i 1675 van comerciar amb Jan de Surmont. Kies i Jäger constituïen la principal companyia que, des de Barcelona, negociava amb productes procedents d'Holanda. Fonamentalment importaven espècies, tabac, sucre i productes colorants.¹⁰

Gràcies als treballs que García Espuche ha fet del barri del Born coneixem que, almenys des de 1673, residien a Barcelona en una casa que la família Boixadors tenia al carrer de Bonaire; si es volia gaudir dels beneficis de l'exempció d'impostos la condició de resident era prioritària.¹¹

Si ens atenem a l'activitat que van desenvolupar al Principat, inicialment es va orientar a subministrar teixits a les botigues, així entre 1672 i 1685

---

⁹ GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Barcelona entre dues guerres*. Vic: EUMO Editorial, 2005. p.296.

¹⁰ SÁNCHEZ BELÉN, Juan A. "El comercio de exportación holandés en el Mediterráneo español durante la regencia de Doña Mariana de Austria". *Espacio, Tiempo y Forma. Serie IV, H.Moderna*, T. 9, 1996. pp. 267-321. Altres comerciants que negociaven amb Holanda eren: Lorenzo Adde i companyia, Jacques i François Anterich, Rafael Calvaria, Joseph Maris i Jan Okvis.

¹¹ GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Op. Cit.* p.296.

apareixen com a creditors en aquest tipus de negoci. Més endavant van intervenir en els arrendaments fiscals, com el de la Bolla de Barcelona entre 1688 i 1691¹²; van vincular-se en els negocis de les assegurances marítimes; associats al omnipresent Martí Piles van participar de les manufactures tèxtils; també es van dedicar a la producció i comercialització d'aiguardent.

Entre 1690 i 1692 van concórrer en els assentaments de gra per a l'exèrcit, precisament el 1690 Jäger es va casar amb Josepa Colomer, germana de Josep i filla del flequer Joan Colomer, participant així d'aquests negocis de la família.¹³ El contracte de subministrament de gra dels anys 1690 i 1691, a banda de Kies i Jäger, també estava signat per Feu i Jaume Falguera; Joan Puiguriquer; Francesc Feliu de la Penya, de Mataró; Joan Llinàs, cosí de Narcís Feliu, i pel botiguer Puiguriquer.¹⁴

El seu radi d'actuació abraçava zones comercialment importants de la costa catalana, com el Maresme i el Camp de Tarragona; a la Mediterrània mantenien contactes amb Mallorca, Marsella i Gènova.¹⁵

En el comerç colonial van contribuir amb l'enviament de productes destinats a Cadis i a Lisboa, una part dels quals tenien continuïtat cap el nord d'Europa. De 1691 és la primera referència de la seva activitat en el comerç atlàntic, quan van assegurar en 600 dobles un carregament assignat a Cadis i que havien embarcat a Salou. Entre febrer de 1693 i juliol de 1696 els enviaments a Cadis i Lisboa, si ens atenim al valor assegurat de les mercaderies, 15.280 dobles, van augmentar de manera considerable. Després d'un període de silenci comercial, entre desembre de 1698 i març de 1699 van avalar tres enviaments per valor de 3.150 dobles.¹⁶

L'estatus de noblesa

---

¹² JORDÀ FERNÁNDEZ, Anton. "Els ingressos fiscals de la Generalitat de Catalunya a la segona meitat del segle XVII". *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*. Vol. X. Barcelona: Col·legi Notarial de Barcelona, 1982. pp. 163 a 203.

¹³ LOBATO FRANCO, Isabel. *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1995. p. 188.

OLIVA RICÓS, Benet. *Op.Cit.* pp. 131. La companyia es dedicava a l'activitat tèxtil i a més de Jäger hi havia, com a socis, Martí Piles, Jaume Teixidor i Joan Maymó.

¹⁴ MOLAS RIBALTA, Pere. *Op.Cit.* p. 152.

¹⁵ GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Op. Cit.* p.299.

¹⁶ MARTÍNEZ SHAW, Carlos. *Op. Cit.* pp. 58 i 59.

La seva col·laboració amb l'administració els va facilitar poder accedir als títols de noblesa. Dues cartes de recomanació dels virreis Marquès de Leganés i del Duc de Villahermosa de 10 de juny de 1688 i de 10 de desembre de 1690, respectivament, devien ajudar a salvar les discrepàncies que mostrava el Consell d'Aragó i van permetre que el 14 de juny de 1692, davant el notari Ramon Vilana, Kies assolís el títol de cavaller i Jäger el de ciutadà honrat¹⁷:

“En consejo se han visto dos reales decretos de V.M. de 19 de marzo de 1692 haciendo merecedor a Juan Kies, vecino de Barcelona del título de Nobleza y Cavallero en el Principado de Cataluña con exempción de alojamientos y todas contribuciones. Y en el otro a Arnaldo de Jäger vecino de Barcelona también con exempción igual”.

En el memorial que a finals de 1691 havien presentat al monarca, per sol·licitar l'estatus de noblesa, es confirmava com Joan Kies havia arribat a Barcelona pels voltants de 1660: “ha mas de 31 años continuos que reside en aquella ciudad”. Entre els mèrits que al·legava figuraven haver servit al rei amb préstecs de diners i proveïments de gra, tant pels terços provincials com per l'exèrcit. La col·laboració no es va limitar amb subministrar queviures sinó que, amb els seus propis recursos, també va socórrer una esquadra de vaixells holandesos que estava protegint les costes catalanes, fins que van arribar els diners de la corona. Igualment va informar a les autoritats, virreis i capitans generals, de possibles intrigues i complots, segurament relacionats amb la revolta dels barretines¹⁸. També manifestava que, malgrat ser de nacionalitat holandesa, els seus avantpassats havien professat la religió catòlica. Per acreditar-ho havia presentat una certificació feta a Amsterdam el 24 de març de 1681, en la qual diversos testimonis confirmaven que era originari de la localitat de Harlem i que, efectivament, els seus pares eren catòlics.¹⁹

Jäger feia més de vint-i-tres anys que residia a Barcelona, havia servit al rei de la mateixa manera que el seu soci Joan Kies i gaudia igualment del favor dels dos virreis.

---

¹⁷ MOLAS RIBALTA, Pere. *Op.Cit.* p.169.

¹⁸ En relació a aquest tema veure DANTÍ I RIU, Jaume. “*Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*”, Barcelona, Curial, 1990.

¹⁹ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Consell d'Aragó. Lligall 240. GARCÍA ESPUCHE, Albert. *Op. Cit.* p.295

Els seus respectius matrimonis també eren un element favorable per la concessió dels títols. Tots dos havien emparentat amb famílies notables del Principat. Joan Kies s'havia casat amb Maria Angela Sala i Arnold de Jäger amb Josepa Colomer, cosa que facilitava la seva integració en la vida social barcelonina.

El Consell d'Aragó, en principi, no havia vist amb bons ulls la concessió dels llinatges, a causa d'haver-se atorgat ja molts privilegis i que només es concedien a persones d'especial mèrit. El fet que els interessats fossin d'origen estranger dificultava l'accés a aquests nomenaments i, encara que havien prestat importants serveis a la monarquia, sempre podrien ser recompensats d'altra manera.²⁰

Adscripció política i recessió.

En la vessant política, a la tardor de 1701 se signava la Gran Aliança de La Haia entre Anglaterra, Àustria i Holanda contra la dinastia borbònica. El maig de l'any següent, en la guerra de Successió, s'enfrontaven ambdós bàndols. Com era habitual en situacions similars, de conflicte entre potències, una de les primeres mesures que s'aplicava era la incautació de béns pertanyents a residents dels països bel·ligerants. Felip V va ordenar el segrest de mercaderies i les propietats dels comerciants anglesos i holandesos a Barcelona, així mateix dictava un edicte prohibint el comerç amb Àustria. La rivalitat política s'estenia als interessos comercials. La mesura va afectar a Arnold de Jäger, quan el 28 d'octubre de 1702 s'ordenava l'expulsió tant d'ell com de la seva família, cosa que significava l'èxit dels comerciants francesos en front d'anglesos i holandesos. Les institucions catalanes, Diputació i Consell de Cent, atenent les peculiaritats de la seva persona, serveis prestats i relacions de parentiu, van reclamar aquesta mesura i l'11 de juny de 1703 es va aconseguir deixar en suspens l'expulsió.

Posteriorment, ja dins l'escenari de la guerra de Successió, la repressió va afectar també altres personalitats barcelonines, que es van significar pel seu recolzament a la causa austriacista; va ser el cas de Narcís Feliu, Amador

---

²⁰ ACA. Consell d'Aragó. Lligall 240.

Dalmau i el seu fill Sebastià, Pau Ignasi de Dalmases, Josep Faust de Potau i el seu pare, Cristòfol de Potau i Oller i també Joan Kies, detingut a Tarragona.²¹

Durant l'any 1702 la situació econòmica de Kies i Jäger es va tornar difícil i a començament de 1703 es va declarar la fallida de l'empresa. La seva vinculació amb la monarquia austriacista i les seves transaccions com a assentistes de gra els havia passat factura. Tornant a Lobato, els negocis vinculats a contractes d'arrendaments eren arriscats i insegurs. És cert que podien proporcionar importants beneficis, però també ho era que l'èxit depenia que el temps transcorregut entre el desemborsament per a adquirir els subministraments i el cobrament per part de l'entitat pública fos el menor possible; per això calia que les operacions estiguessin perfectament planificades, sinó la manca de coordinació podia conduir a la ruïna.²²

Carmen Sanz ha estudiat que, per als assentaments en espècie per l'exèrcit, fossin de gra, de carruatge o de pólvora, estava estipulat que les consignacions s'abonessin en un termini de tres anys, encara que, almenys una tercera part s'havia de pagar en un any. Per als assentaments de diners els abonaments trigaven de tres a cinc anys; tot i que la Corona ja procurava que el pagament no s'allargués, per evitar abonar elevats interessos, a vegades s'arribava als deu anys, i fins i tot més.

En relació a Kies, pel que fa a l'any 1692, Antonio Espino presenta un assentament, que compartia amb el comerciant Joan Navarro, de 100.000 quarteres de blat i 150.000 d'ordi²³. El mateix Espino manifesta que entre 1688 i 1697 van passar per mans de factors catalans 11.859.754 rals de plata, un 24% del total dels diners enviats, encara que en el període de 1688 a 1690 va arribar a ser del 64%. En aquests assentaments l'aportació de Kies i Jäger

---

²¹ OLIVA RECÓS, Benet. *Op. Cit.* pp. 152 a 158.

FELIÚ DE LA PEÑA Y FARELL, Narcís. *Anales de Cataluña y epilogo breve de los progresos y famosos hechos de la nación catalana...* Barcelona: Imprenta Juan Pablo Martí, 1709. pp. 505, 511, 517, 529 i 530.

²² LOBATO FRANCO, Isabel. *Op.Cit.* p.187 i 189.

²³ SANZ AYÁN, Carmen. *Los banqueros de Carlos II.* Valladolid: Servicio de publicaciones Universidad de Valladolid, 1988. pp. 88 a 93.

ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Cataluña durante el reinado de Carlos II. Política y guerra en la frontera catalana, 1679-1697.* Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1999. pp. 315, 316 i 319.

havia sumat 3.093.771 rals, el 26%. Els holandesos entre 1689 i 1691 també van ser fiadors de la Diputació del General²⁴.

El 1705 la Reial Hisenda encara no havia pagat l'import pel gra amb què Kies i Jäger havien aprovisionat l'exèrcit els anys noranta. El problema de la fallida de la companyia va ser la manca de liquiditat per a poder retornar el crèdits que havien compromès. El total del deute es quantificava en 211.807 lliures, vuit sous i vuit diners, xifra exorbitant, que provenien dels censals, albarans, vals i lletres de canvi, subscrits entre 1692 i 1702.²⁵

El deute s'orientava a curt termini, el 75% corresponia a albarans, lletres i vals, mentre que l'altre 25% es referia a operacions de pagament més indefinit, com els censals; aquesta distribució podria ser la causa de la seva ruïna. La primera modalitat era la utilitzada tradicionalment per als comerciants per finançar les seves activitats, els prestadors eren membres d'associacions mercantils, de professions liberals i de l'exèrcit; la segona era utilitzada per adquirir bens immobles, i els fons provenien de la noblesa, dels eclesiàstics, i de les vídues. Continuant amb Lobato, sembla que el 80% del deute s'havia generat el 1702, un any abans de la fallida.²⁶

El 1705, després diversos intents, es va arribar a un acord amb els creditors. Kies i Jäger, entre d'altres obligacions, es comprometien a abonar una tercera part del deute amb la cessió dels seus béns immobles. Si amb la venda d'aquestes propietats no s'assolia la tercera part convinguda es lliurarien les mercaderies, crèdits i productes de la seva activitat mercantil. El cobrament de les dues terceres parts que restaven s'ajornava per un període de dotze anys, transcorregut aquest temps si els creditors no haguessin cobrat tenien l'autorització per vendre la resta de béns mobles i immobles fins a cobrir totalment el deute. En un últim apartat quedava reflectit que si, després d'haver venut tots el béns i d'haver pagat la tercera part als creditors, restaven diners, aquests s'havien de destinar a restituir el dot de la seva esposa Maria Angela Sala.

---

²⁴ ESPINO LÓPEZ, Antonio. "La burguesía catalana y la guerra, (1680-1697)". *La burguesía española en la Edad Moderna*. Vol.III. Valladolid: Secretariado de Publicaciones Universidad de Valladolid, 1996. pp. 1409 a 1425.

ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Cataluña durante...* pp. 329 a 331.

²⁵ LOBATO FRANCO, Isabel. *Op.Cit.* pp.187 i 189.

²⁶ *Ibidem.* pp.189 a 191.

Lobato comenta que el procediment s'allargaria fins el 1738, si tenim en compte les anotacions que figuren als marges del text de l'acord. A partir de 1705 la documentació referida a la companyia de Kies i Jäger gairebé desapareix, i s'ignora si tant ells com els seus descendents van tornar a intervenir en els negocis de la ciutat.²⁷ Sí, com veurem més endavant, que ho van fer al Camp de Tarragona.

Kies al Camp de Tarragona: ascens i davallada.

Les dècades de finals del segle XVII van significar un progrés important per l'economia del Camp de Tarragona, on els mercaders barcelonins i fins i tot gironins hi tenien interessos. Per a Jordi Andreu, els comerciants de la capital catalana i els estrangers allí residents eren els responsables, almenys, de les exportacions del 96% de vi i del 81% d'aiguardent, que s'embarcaven a Salou i a la resta de platges del litoral tarragoní.²⁸

De ben segur que aquest dinamisme devia ser un bon motiu perquè la companyia de Kies i Jäger o la del consol anglès Joseph Shallet decidissin invertir en aquest indret del sud de Catalunya.

Les primeres petjades de la Companyia de Kies i Jäger en aquesta demarcació les trobem en un document notarial de 1678 quan, concretament a Vila-seca, van adquirir una finca destinada a la instal·lació d'una fàbrica dedicada a la producció d'aiguardent.²⁹ Aquest seria solament el primer pas, perquè dos anys més tard pactaven la compra d'un segon terreny a la mateixa localitat.³⁰

Al cap de tres anys el consol d'Holanda orientava les seves perspectives comercials cap a Reus. El 8 de juliol de 1785, Francesc Gay³¹, botiguer

---

²⁷ *Ibidem*. pp. 193 a 195.

²⁸ ANDREU SUGRANYES, Jordi. *El Camp de Tarragona i el Priorat durant els segles XVIII i XIX: les bases demogràfiques, agràries i comercials de l'expansió setcentista*. Tesi doctoral. Vol.II. UAB, Barcelona, 1995. p.667.

²⁹ Arxiu Històric Arxidiocesà Tarragona (AHAT). Parròquia de Sant Esteve de Vila-seca. Notarials. Notari, Joan Aragonès, rector. Època, 31 d'agost de 1678. Testimonis, Joan Virgili, batlle i Joan Pagaroles, jurat.

³⁰ AHAT. Parròquia de Sant Esteve de Vila-seca. Notarials. Notari Joan Molner Època, 4 d'abril de 1680. Testimonis, Joan Virgili i Joan Pujals, pagesos de Vila-seca.

³¹ ANDREU SUGRANYES, Jordi. *Op.Cit.* pp. 703 a 705. El 1673 i 1674 Gay era botiguer de roba i des dels anys vuitanta representava la companyia de Kies i Jäger. Entre 1684 i 1685 va comprar diverses partides de vi a pagesos de Reus, Riudoms, La Canonja, entre altres localitats properes, la major part d'aquestes operacions comportaven el lliurament del vi a Vila-seca. Al 1691, juntament amb altres comerciants i botiguers reusencs, era també propietari d'una fàbrica d'aiguardent. Entre els seus clients hi havia els mercaders Francesc i Joaquim Mascaró i els patrons Josep Clausell de Canet i Jaume Gibert de Blanes.

d'aquesta vila es presentava davant els jurats, com a representant de Joan Kies, per pujar la dita que Joseph Shallet havia fet per a l'arrendament del castell i terres de Mascabó. Efectivament Shallet, a començament de juny, havia presentat un memorial al consell de Reus on manifestava la intenció d'arrendar la propietat de Mascabó per construir una oficina d'aiguardent i presentava les condicions que oferia. El consell va acordar que els jurats elegissin quatre assessors que estudiarien la proposta³². Gay garantia cent lliures per cada un dels vint-i-cinc anys que tenia acordat d'arrendament la vila, quaranta lliures més que l'oferiment de Shallet i lliurement afegia una quantitat destinada a la conservació del castell. El consell va admetre la seva licitació i va deixar establert que, malgrat no instal·lés la fàbrica, s'obligava tots els anys a aportar les 10 lliures promeses per fer possible les reparacions del castell. En els pactes de l'arrendament, assegurava Gay que, en aquesta empresa no hi hauria cap participació per part dels habitants de la ciutat, ni tampoc no hi vendria cap partida d'aiguardent, sinó que la producció es destinaria totalment a l'exportació.

En la mateixa reunió Joan Barberá i Baltasar Figuerola, representants del cònsol anglès, atès que no s'havia pogut concretar l'arrendament de Mascabó, proposaven la cessió d'un espai en la zona de la mina de l'Aigua Nova per a la instal·lació de la seva fàbrica d'aiguardent. Per aquest motiu, en el lloc on se instal·larien les canonades de les olles, que elaboraven l'aiguardent, precisaven fer ús de l'aigua d'entrada i sortida, per aquest concepte pagarien anualment tres lliures de cens.

Sol·licitaven poder entrar vi foraster, tal como tenien pactat en la anterior proposta, no solament per ells sinó també per a tots els altres productors, amb el compromís que en igualtat de condicions comprarien el de la localitat. Al preu s'havia d'afegir el cost del transport i el dret d'entrada del vi.

L'arribada de vi forà s'havia de comunicar, en un termini de 24 hores, a l'arrendador que tenia la ciutat; l'incompliment es castigava amb una multa de deu lliures, que es repartien dues terceres parts per a l'arrendador i la restant pel batlle.

---

³² Arxiu Comarcal del Baix Camp (ACBC). Llibre d'acords municipals de Reus. Consell de 3 de juny de 1685.
ANDREU SUGRANYES, Jordi. *Op. Cit.* 655 i 656.

El vi adquirit s'havia de convertir totalment en aiguardent, sense poder-se vendre en el seu estat original. El termini de l'arrendament era, igual que el que s'havia acordat per Mascabó, per vint-i-cinc anys. La producció que s'embarqués, per compte de la companyia, ho faria lliure de drets, però la comprada y la venuda per terceres persones s'haurien d'abonar.

El consell va acordar també que els jurats fessin valer la seva autoritat i prestigi perquè la finca on s'havia d'instal·lar l'oficina tingués la superfície suficient i els propietaris acceptessin vendre-la a un preu just³³. Segons Jordi Andreu, Shallet va comprar l'esmentada finca a Antoni Cerdà i a la seva esposa Engracia per 170 lliures. El consol anglès podria ser l'agent d'una companyia anglesa, concretament la companyia londinenca formada per Arthur Shallet i Gilibert Heathecat, amb la que mantenia contactes.

Així doncs, l'activitat productora i comercial de la colònia estrangera a les terres del Camp de Tarragona, concretament la dels anglesos representats per Shallet i Crowe i la dels holandesos Kies i Jäger, va començar a la dècada dels anys vuitanta del segle XVII. Malgrat aquest interès, uns i altres, figuraven com a residents a Barcelona, almenys això és el que deduïm de la documentació consultada. Sobre el territori van destacar uns representants o agents que actuarien en nom seu i serien els que tancaríen les transaccions mercantils.

La seva presència en terres tarragonines va significar establir una sèrie de contactes amb pagesos i proveïdors del territori que els permetessin proveir les fàbriques d'aiguardent que havien instal·lat. En aquest sentit, entre 1682 i 1688 l'activitat comercial serà notable, les compres aniran adreçades fonamentalment a l'adquisició de vi, però també hi havia partides d'oli, de blat i de llenya, que havia d'alimentar les olles d'aiguardent.³⁴

Fins aquest moment els negocis devien funcionar força bé, perquè hem pogut apreciar com a la zona del Camp de Tarragona va reunir un notable patrimoni, el qual en posteriors investigacions intentarem reconstruir. Quan els seus negocis van començar a fer fallida i els creditors van començar a pressionar aquestes propietats també se'n van ressentir.

---

³³ ACBC. Llibre d'acords municipals de Reus. Consell de 8 de juliol de 1685. ANDREU SUGRANYES, Jordi. *Op. Cit.* pp.655 i 656.

³⁴ AHAT. Parròquia de Sant Esteve de Vila-seca. Manuals Notarials de 19 de juny de 1680 a 23 de maig de 1685; de 29 de juliol fins a 24 de març de 1686 i de 17 de gener 1688 a 28 de desembre de 1698.

La primera finca afectada va ser la de Mascalbó, que Kies es va veure obligat a arrendar el novembre de 1688. A l'octubre de 1691 va fer el mateix amb una part de la propietat que tenia al castell de Vila-seca. Sis anys després, al setembre de 1697 no arrendava, sinó que venia una casa situada també a la mateixa localitat. Arribats al segle XVIII, enmig de la fallida, al juliol de 1706 llogava l'hort del castell i dins el mateix any, a l'octubre encara venia una nova finca.

La situació de crisi a que es va veure abocat, amb la consegüent manca de liquiditat, sens dubte justifiquen totes aquestes desinversions.

Aspectes familiars

Joan Kies i Maria Àngela Sala s'havien casat el 1690. Al començament d'aquest estudi ja ens hem referit a l'ascendència holandesa de Kies; la seva esposa Maria Àngela Sala, era filla de Bernat Sala i de Magdalena Fontanella. Bernat Sala, natural de Sant Martí d'Arenys, formava part de la noblesa del Maresme i tenia antecedents familiars que es remuntaven al segle XIII; Magdalena era filla de Josep Fontanella, ciutadà honrat de Barcelona, primogènit de Joan Pere Fontanella i, per tant, néta del que havia estat Conseller en Cap el 1640.³⁵

En els capítols matrimonials, el seu marit li havia atorgat un dot de 8.000 lliures de les quals 4.000 revertirien en ell mateix, cas que Maria Àngela el premorís, sense haver tingut descendència.

Per l'altra part, Josep Sala, germà de Maria Àngela, tal com venia establert en el testament fet pel seu pare Bernat, es comprometia a aportar 4.000 lliures, que s'havien de lliurar dos anys després d'haver-se celebrat el casament. Cas que no pogués complir l'acord, Josep Sala vincularia 3.000 lliures a cinc censals de la universitat de Mataró, de pensió 204 lliures i per a compensar les altres 1.000 lliures, posava a disposició de la seva germana dues cases, amb dos portals, situades a la vila de Sant Martí d'Arenys de Mar. D'aquest matrimoni, en el moment de la redacció del seu testament, el 15 d'agost de 1703, tenim coneixement almenys de sis fills vivint: la filla gran seria

---

³⁵ SIMÓN I TARRÉS, Antoni. *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva*. Barcelona: Curial, 1993, p. 22.
OLIVA RICÓS, Benet. *Op. Cit.* p.73.

Maria Isabel, la seguirien Joan Francesc, Anton, Anna, Maria Àngela i Gertrudis.³⁶

Kies constava com a domiciliat a Barcelona, però no per això va deixar de consolidar els lligams personals amb les terres del Camp de Tarragona. La seva esposa alternava les estades entre les residències de la capital catalana i Vila-seca i, esporàdicament, visitava Arenys, la seva localitat natal.

L'any 1694 la seva filla Anna va ser batejada a Vila-seca, a la partida de baptisme consta que la seva mare residia en aquesta localitat.³⁷ Segons un escrit de Maria Angela Sala de 16 d'abril, el seu delicat estat de salut l'havia aconsellat a romandre i a infantar en aquesta localitat:

“estic prenyada de sis mesos i un prenyat tan delicat que he tingut d'estar dos mesos a casa sens aixir sino per anar a missa”.

I tres mesos després Kies referint-se a la seva esposa manifestava:

“ella esta gracias a Déu bona y los noys y estan molt be regalats de tot y lluny del peril, y parira ahont està per qe es massa abansada per a poder tornar...”.³⁸

* * *

El 15 d'agost de 1703 Joan Kies va fer testament davant el notari Tomàs Simón. Elegia com a marmessors la seva esposa Maria Àngela Sala; al seu cunyat Josep Sala, rector de la parròquia de Sant Martí d'Arenys, a Joan Lapeyra, cavaller de Barcelona; a Francesc Martí, ciutadà honrat de Barcelona a la vila de Balsareny del bisbat de Vic, i a Arnold de Jäger.

Com ja era habitual, la primera voluntat que expressava era la de deixar els seus deutes saldats, qüestió complicada si ens atenim als acords que el 1705 va haver d'arribar amb els seus creditors.

---

³⁶ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB). Manual Notarial Jacint Borràs, concòrdies, inventaris, capítols matrimonials, 1658-1705. Capítols Matrimonials entre Joan Kies i Maria Àngela Sala.

³⁷ AHAT. Parròquia de Sant Esteve de Vila-seca. Llibre I i II de baptismes, 01/09/1566-04/01/1718, fol.352. Anna, Eulàlia, Gertrudis... seria batejada a Vila-seca el 24 d'agost de 1694 i els padrins foren Joan de Boixadors i Eulàlia Castelló i Vila.

³⁸ GARCÍA ESPUCHE, Albert. *La Ciutat del Born: economia i vida quotidiana a Barcelona : segles XIV a XVIII*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009. p. 379.

Deixava a la decisió de la seva esposa el lloc on havia de ser enterrat i les misses que s'havien de resar. Kies va morir a mitjans d'agost de 1708, les seves despulles es van dipositar en el convent de la Companyia de Jesús de Tarragona. Allí també descansava, des de 1707, el cos de la seva filla Gertrudis. Els funerals s'havien fet a la catedral i posteriorment el difunt seria traslladat a la casa dels jesuïtes, a la rambla del mateix nom³⁹. En l'acta d'acceptació del cadàver, redactada per Francisco Fochs, notari de Tarragona, el pare Pere Luqui director de la casa i noviciat de la Companyia de Jesús, en aquesta ciutat, identificava Maria Angela Kies com a vídua de l'esmentat comerciant i rebia el cos, a la porta de la Seu, de mans de Jacint Cases prevere i vicari de la santa església metropolitana. La tomba s'havia construït a terra, a l'entrada de l'església. El director del col·legi es comprometia a no posar cap impediment cas que es volgués traslladar de lloc el difunt⁴⁰. Segons consta en el llibre del tauler de 1708, l'acompanyaven dues creus parroquials, confraria de preveres i vint-i-quatre capellans, el cost de l'enterrament va ser d'onze lliures i quatre sous, que permetien la celebració de dues misses.⁴¹

Pel que fa a la distribució dels béns, com era també tradició, la seva esposa Maria Àngela Sala era nomenada usufructuària de tots els seus béns, en tant en quant no tornés a contraure matrimoni. Declarava hereu universal al seu fill Joan Francesc Kies i Sala, mentre que a la resta de fills els deixava un llegat de 1.000 lliures en concepte de legítima paterna⁴².

L'any següent, el 30 de març, l'acompanyava la seva esposa Maria Angela Sala; en aquest cas seguien el fèretre tres creus parroquials, confraria de preveres i de la Sang i trenta-un sacerdots. El cost dels funerals va ser de vint-i-sis lliures i set sous, amb quaranta misses incloses.⁴³

---

³⁹ ROVIRA I GÓMEZ, Salvador J. *Rics i poderosos però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000. p.119.

LLOP TOUS, Josep. "L'església dels jesuïtes de Tarragona". BASSEGODA, B.; GARRIGA, J; PARÍS, J. (Edit.). *L'època del Barroc i els Bonifàs*. Barcelona, 2007. pp. 77 a 92.

⁴⁰ Arxiu Històric Tarragona (AHT). Manual de protocols notariais de Francisco Fochs de 1708. fol. 120. L'acta la signaven com a testimonis Joan Puig, escrivà i Josep Gumilla, fuster de professió.

⁴¹ AHAT. Llibre del Tauler de 1708, fols. f. 139 r i 140 a.

⁴² AHPB. Not. Tomás Simón, II Testaments, Testament de Joan Kies de 15 d'agost de 1703, fol. 230 a 234.

⁴³ AHAT. Llibre del Tauler de 1709, fol.177 r i 178 a.

Conclusions

A Joan Kies li va tocar viure temps políticament difícils: el final del segle XVII amb els conflictes entre la monarquia hispànica contra França i posteriorment la Guerra de Successió. La companyia que va formar amb Arnold de Jäger, amb força èxit al principi, va invertir en múltiples negocis que el van ajudar a integrar-se en la xarxa comercial catalana i a participar dels negocis amb la corona. Aquesta col·laboració, la influència que tenien i el matrimoni dels dos holandesos amb sengles mullers pertanyents a l'oligarquia va facilitar el seu ennobliment.

L'expansió comercial els va portar al Camp de Tarragona, concretament a Vila-seca, on van posar en funcionament una oficina d'aiguardent, que van complementar amb una segona a Reus; la seva presència, juntament amb la de l'anglès Shallet, va ajudar a dinamitzar l'economia de la zona.

La prosperitat dels seus negocis es veurà truncada per la marxa dels esdeveniments polítics, el seu posicionament austriacista va fer que, amb la victòria de Felip d'Anjou, fossin represaliats.

El retard en el cobrament dels assentaments i el fracàs d'algunes inversions va impedir que poguessin satisfer els creditors que els havien confiat el seus diners; els acords als que van haver d'arribar van significar que s'esvaís gran part de la seva fortuna.

En tot cas Joan Kies es va convertir en el patriarca d'una nissaga que al llarg de tot el segle XVIII va tenir una forta influència a Vila-seca. És encara un misteri, esperem que per poc temps, com els seus descendents aconseguirien refer-se de la desfeta econòmica. El 30 d'agost de 1710, dos anys després de la desaparició de Joan Kies, a la notaria de Josep Fochs es diligenciava una època referent a la venda, per part de Tomàs Bover, fuster de Riudecanyes, d'una premsa de fusta. L'enginy anava destinat a premsar vi i disposava de tots els estris; el preu era de setze lliures i setze sous en moneda de Barcelona. El comprador va ser Josep Bover, prevere i canonge de la Santa església Catedral, que actuava com a tutor dels fills i hereus, encara menors d'edat, de Joan Kies i Maria Angela Sala, que havia mort l'any anterior⁴⁴.

Era aquest el començament de la represa?.

---

⁴⁴ AHT. Manual de protocols notariais de Francisco Fochs de 1710. fols. 131 i 132.

BIBLIOGRAFIA.

ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. "Entre França i Espanya: actituds dels grups dirigents catalans a la fi del segle XVII." *Pedralbes: Revista d'història moderna* (1993): Núm.: 13, pp. 167 a 181.

AMIGÓ ANGLÈS, Ramon. *Toponímia de Vila-seca de Solcina i del seu terme municipal*. Vila-seca-Salou: Monografies de Vilaseca, 1978.

- *Espigoladures onomàstiques*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

ANDREU SUGRANYES, Jordi. *El Camp de Tarragona i el Priorat durant els segles XVIII i XIX.: les bases demogràfiques, agràries i comercials de l'expansió setcentista*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.

- *Economia i societat a Reus durant la crisi de l'Antic Règim*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1986.

- *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim (1700-1850)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1986.

ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon. "L'economia urbana de Barcelona i la Guerra de Successió". *Recerques*, 24, (1991).

CAPDEFERRO I PLA, Josep. *Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona. Plets i negociacions jurídico-polítiques d'un municipi català a l'alta edat moderna*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2010.

DANTÍ I RIU, Jaume. *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*, Barcelona, Curial, 1990.

ESPINO LÓPEZ, Antonio. "La burguesía catalana y la guerra, (1680-1697)". *La burguesía española en la Edad Moderna*. Vol.III. Valladolid: Secretariado de Publicaciones U. de Valladolid, 1996. pp. 1409 a 1425.

- "La monarquía hispánica", Cataluña y la Guerra de los Nueve Años, 1689-1697." a MARTÍNEZ SHAW, C. (Ed.). *Historia moderna, historia en construcción: Congreso del Centre d'Estudis d'Història Moderna "Pierre Vilar"*. Lleida : Milenio, 1999.

- El esfuerzo de guerra de la Corona de Aragón durante el reinado de Carlos II, 1665-1700. Los servicios de tropas. *Revista de Historia Moderna* Anales de la Universidad de Alicante nº 22, (2004). pp.7 a 105.

- *Guerra, fisco y fueros. La defensa de la Corona de Aragón en tiempos de Carlos II, 1665-1700*. Valencia: Publicaciones Universidad de Valencia, 2007.

FELIÚ DE LA PEÑA Y FARELL, Narcís. *Anales de Cataluña y epilogo breve de los progresos y famosos hechos de la nación catalana...* Barcelona: Imprenta Juan Pablo Martí, 1709.

FONTANA LÁZARO, J. "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII". *Estudios de Historia Moderna*. V (1955).

- "En els inicis de la Catalunya contemporània: l'economia a la segona meitat del segle XVII". *Barcelona Quaderns d'Història*, 7 (2002), pp. 13 a 21.

GARCIA ESPUCHE, Albert. *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana (1652-1714)*. Vic: Eumo, 2005.

- *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.

GARCÍA FUERTES, Gemma. "De la conspiración austriacista a la integración a la Nueva Planta : La Familia Duran, máximo exponente de la burguesía mercantil Barcelonesa en el siglo XVIII". MARTÍNEZ SHAW, C. (Ed.). *Historia moderna, historia en construcción: Congrés del Centre d'Estudis d'Història Moderna "Pierre Vilar"*. Lleida : Milenio, 1999.

GIRALT RAVENTÓS, Emili. "La viticultura y el comercio catalán en el siglo XVIII". *Estudios de Historia Moderna*, II (1952).

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. "Els ingressos fiscals de la Generalitat de Catalunya a la segona meitat del segle XVII". *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, X, Barcelona, 1982, pp. 163-203.

LOBATO FRANCO, Isabel. *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1995.

LLOP TOUS, Josep. "L'església dels jesuïtes de Tarragona". BASSEGODA, B.; GARRIGA, J; PARÍS, J. (Edit.). *L'època del Barroc i els Bonifàs*. Barcelona, 2007. pp. 77 a 92.

LLOVET, Joaquim. *Mataró 1680-1719. El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*. Mataró, 1966.

MARTÍNEZ SHAW, Carlos. *Cataluña en la carrera de Indias*. Barcelona: Editorial Crítica, 1981.

- "El comercio marítimo de Barcelona, 1675-1712. Aproximación a partir de las escrituras de seguros". *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos*, VI. 1978.

MOLAS RIBALTA, Pere. *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial, 1977.

OLIVA RICÓS, Benet. *La generació de Feliu de la Penya. Burguesia Mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*. Lleida: Edicions Universitat de Lleida, 2001.

PALOS, Joan Lluís. *Els juristes i la defensa de les Constitucions, Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. Vic: Editorial Eumo, 1997.

PEÑA IZQUIERDO, A. Ramón. *De Austrias a Borbones. España entre los siglos XVII y XVIII*. Astorga: Ed. Akrón, 2008.

PUIG BORDERA, Eduard. "La revolta dels Barretines i les institucions catalanes, 1687-1689". *XI Congrés d'Història de Barcelona – La ciutat en xarxa*. AHCB. Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 1-3 de desembre de 2009.

ROVIRA GÓMEZ, Salvador J. *Rics i poderosos però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000.

ROVIRA GÓMEZ, Salvador J. – GÜELL JUNKERT, Manel. *Aproximació a les famílies nobles d'Alcover a l'edat moderna*. Valls, 1993.

SANZ AYÁN, Carmen. *Los banqueros de Carlos II*. Valladolid: Servicio de publicaciones Universidad de Valladolid, 1988.

SANZ CAMAÑES, Porfirio. *Política, hacienda y milicia en el Aragón de Los últimos Austrias Entre 1640 y 1680*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1997.

SÁNCHEZ BELÉN, Juan A. "El comercio de exportación holandés en el Mediterráneo español durante la regencia de doña Mariana de Austria". *Espacio, Tiempo y Forma*. Serie IV, H:- Moderna, t. 9, (1996). pp. 267-321.

SEGARRA BLASCO, Agustí. *L'economia de Reus al segle XVIII: el comerç de l'aiguardent*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1988.

- *Aiguardent i mercat a la Catalunya del segle XVIII*. Vic: Eumo Editorial, 1994.

TORRAS RIBÉ, Josep M. *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1999.

VALLS JUNYENT, Francesc. *La Catalunya atlàntica: aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*. Vic: Eumo, 2004.

VILAR, Pierre. *Cataluña en la España Moderna*. Vol. I, Barcelona: Editorial Crítica, 1987.

VVAA. *Política, economia i guerra. Barcelona 1700*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2013.